

Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Φώτιος Ιωαννίδης

Abstract: The teachings of the Fathers of the West persist in ascetical and pastoral address the issue with soteriological perspective. Trying to eliminate human passions, to ensure no prostitution, disorder and agitation of the soul from the birth of desire until the saturation. Know that passions destroy virtues lay in the soul crafty mood, neglect prayer, selfishness, insensitivity, sticking in the world and despair. Cause sedation of mind and affect the soul, putting real tyranny on humans because of their power and amazing speed of action of the demon, especially in case of lust, inciting prostitution. In the post-rift period prevails in the West a phobic syndrome around love and sexuality, arising exclusively within ecclesiastical contexts, it should be noted, are responsible for religionized of Christianity. The absolutism of strict trends in prior ecclesiastical tradition with guilt complexes, condemnation of the flesh and the devaluation of the female sex are largely responsible for the similar tendencies, which in effect, developed and Eastern Orthodox Christianity.

1. Πρώτη περίοδος (3ος αι. – 1000 μ.Χ.)

Αρκετοί χριστιανοί διανοούμενοι, αλλά και εκκλησιαστικοί συγγραφείς, προσκολλήθηκαν εξαρχής περισσότερο στις φιλοσοφικές ελληνικές ιδέες παρά στη βιβλική θεώρηση της σεξουαλικότητας. Με τον Φίλωνα τον Αλεξανδρινό¹, ο πλατωνισμός εισήλθε στη σχολή της Αλεξάνδρειας και επηρέασε τον Ωριγένη, που με τη σειρά του άσκησε επίδραση σε ένα μεγάλο μέρος της χριστιανότητας. Πώς η ασκητική αυστηρότητα μπορεί να εξελιχθεί σε δράμα αποδεικνύεται στην περίπτωση του τελευταίου, ο οποίος αυτοευνουχίστηκε, μολονότι ο απόστολος Παύλος συμβούλευσε “όσοι δεν μπορούν να μείνουν εγκρατείς, ας παντρευτούν. Είναι καλύτερο να παντρευτεί κανείς, παρά να καίγεται από την επιθυμία”².

Σε υπέρμετρη ασκητική αυστηρότητα, μοντανιστικών αποχρώσεων, κινήθηκε και ο σύγχρονος του Ωριγένη Τερτυλλιανός, που κι αυτός άσκησε καταλυτική επίδραση στο δυτικό χριστιανισμό.

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου αναπτύσσεται στην Εκκλησία ένας αγώνας ανάμεσα σε δύο μέτωπα. Από τη μια πλευρά ένα ασκητικό πνεύμα που απορρίπτει τη σεξουαλικότητα και από την άλλη η ελευθεριότητα, που ενισχύεται από τους Γνωστικούς³, οι οποίοι διδάσκουν ότι ο πνευματικός άνθρωπος είναι πάνω από τους κοινούς νόμους και ότι αυτός ποτέ δεν μπορεί να αμαρτήσει ό,τι κι αν κάνει. Αντιμέτωποι με αυτή τη θεώρηση έρχονται όσοι αισθάνονται την ανάγκη της αυστηρής ηθικής πειθαρχίας. Από τον 3ο αιώνα η χριστιανική ηθική κυριαρχείται

¹ AMBROSIOΣ ΜΕΔΙΟΛΑΝΩΝ, *De Paradiso* 2, 11: “namque ante nos fuit qui (ενν. Φίλων Αλεξανδρέας, *De officio mundi* 59, 165-166) per uoluptatem et sensum praeuarcationem ab homine memorauerit esse commissam, in specie serpentis figuram accipiens delectationis, in figura mulieris sensum...”

² Α΄ Κορ 7, 9.

³ Βλ. σχετικά Σ. ΑΓΟΥΡΙΔΗΣ, *Ο άνθρωπος κατά τον Άγιον Ειρηναίον εν αντιθέσει προς την περί ανθρώπου εικόνα των Γνωστικών*, Θεσσαλονίκη 1970. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, “Ενοφυλία το ιδεώδες των Γνωστικών”, *Κληρονομία* 5:1 (1973), 1-16. D. BRAKKE, *The Gnostics: Myth, Ritual, and Diversity in Early Christianity*, Harvard College 2010.

από μια ισχυρή υποτίμηση της σεξουαλικότητας, με αποκορύφωμα τη μεταγενέστερη άποψη του Αυγουστίνου (354-430), που υποστήριξε πως και από μόνη της η σεξουαλική επιθυμία συνιστά αμαρτία⁴.

Η σεξουαλική δραστηριότητα επιδοκιμάζεται μόνον εφόσον στοχεύει στην αναπαραγωγή και η παρθενία θεωρείται ανώτερη από το γάμο. Μπορεί λοιπόν να ισχυριστεί κανείς ότι, από τις απαρχές και σε όλη τη διάρκεια του Μεσαίωνα, για πολλούς χριστιανούς το σεξ θεωρήθηκε ως κάτι βρόμικο και χαμηλότερο⁵, ενώ η χριστιανική ηθική, σχετικά με το γάμο και τη σεξουαλικότητα, προέβαλε στην ουσία μια αμυντική στάση⁶.

Αυτή η υποτίμηση της σεξουαλικότητας μοιραία συμπορεύτηκε με την υποτίμηση της γυναίκας, όπου στη δυτική εκκλησιαστική παράδοση οι ρίζες της βρίσκονται στον Τερτυλλιανό. Οι απόψεις του για το γυναικείο φύλο προκαλούν μέχρι τις ημέρες μας την οργή των γυναικείων οργανώσεων, και όχι μόνο, αφού η γυναίκα ταυτίζεται με την ενοχή και την ατίμωση, χρεώνεται με την καταστροφή του κατ' εικόνα στον άνθρωπο και χαρακτηρίζεται ως πόρτα του διαβόλου, που προκαλεί την οργή του Θεού⁷. Η αγνότητα προτιμάται όχι μόνο σε περιπτώσεις χηρείας ή διαζυγίου αλλά και έναντι του γάμου, επειδή ο ίδιος φρονεί πως η εγκράτεια και η αποφυγή σεξουαλικών επαφών οδηγούν σε μία πνευματικότερη ζωή⁸. Συστήνει λοιπόν στις γυναίκες την οδό της παρθενίας και τη μετάνοια, την υιοθέτηση του πέπλου κι όχι του στέμματος επί της κεφαλής –επειδή το στέμμα είναι ένδειξη ματαιοδοξίας, εγκατάλειψης της σεμνότητας και πρόκληση σε πειρασμό⁹, ενώ συμβουλεύει τους άνδρες να μην αγγίζουν την παρθένο, γιατί η παρθενία της γυναίκας είναι ιερή και η μόνη που είναι απαλλαγμένη από οποιαδήποτε συγγένεια με την πορνεία¹⁰.

Ανάλογες είναι και οι προτροπές του Ιερώνυμου, ο οποίος υποστηρίζει ότι ο γάμος αποτελεί κάτι λιγότερο από την πορνεία και πως ακόμα και το αίμα του μαρτυρίου αδυνατεί να σβήσει το στίγμα της σεξουαλικής σχέσης¹¹.

Ο Αμβρόσιος Μεδιολάνων εμμένει στην παύλεια προτροπή του γάμου προς αποφυγή της πύρωσης της σάρκας και συστήνει να παντρεύεται κανείς, παρά να φλέγεται. Αναγνωρίζει τη γενετήσια ορμή, αλλά συμβουλεύει να μη διατηρούμε αυτή τη φλόγα στα βάθη του νου και μέσα στα φυλλοκάρδια, ώστε η αδηφάγα φλόγα της

⁴ Μία σύντομη επί του θέματος βιβλιογραφία αποτελούν οι μελέτες: J. - L. FLANDRIN, *Un temps pour embrasser: aux origines de la morale sexuelle occidentale (VIe-XIe siècle)*, éd. Du Seuil, Paris 1983. J. C. OWYER, *Human sexuality. A Christian view*, Sheed & Ward, Cansas 1987. D. C. FORD, “Διαφορές μεταξύ των σπουδαιότερων Πατέρων της Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας σχετικά με τη γυναίκα και τη σεξουαλικότητα”, *Σύναξη* 77 (Ιαν. - Μάρτ. 2001), 32-48. I. FUCEK, *La sessualità al servizio dell'amore. Antropologia e criteri teologici*, ed. Dehoniane Roma, Roma 1996. PH. BECQUART - G. BEDOUELLE - J. - L. BRUGUÈS, *Amore e sessualità nel cristianesimo*, Per una storia d'Occidente. Chiesa e società, Jaca Book 2007. G. DUBY (a cura di), *L'amore e la sessualità*, ed. Dedalo, Bari 1994. P. BROWN, *The Body and Society. Men, Woman and Sexual Renunciation in Early Christianity*, Twentieth Anniversary Edition with a New Introduction (Columbia Classics in Religion), 2008. P. VASSILIADIS – M. KONSTANTINOU, “Agostino - Paolo - La Legge. Il problema della sessualità umana”, L. BIANCHI (a cura di), *Sant' Agostino nella tradizione cristiana occidentale e orientale*, ed. San Leopoldo 2011, 167-201.

⁵ N. MARTELLA, *Sesso e Affini. Sessualità e contesti*, vol. 1, Punto a Croce, Roma 1998, 162-163.

⁶ E. FUCHS, *Desiderio e tenerezza. Una teologia della sessualità*, Claudiana, Torino 1988, 101.

⁷ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΣ, *De cultu feminarum* I, 1.

⁸ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΣ, *De Exhortatione Castitatis* 10.

⁹ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΣ, *De corona* 14.

¹⁰ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΣ, *De exhortatione castitatis* 9.

¹¹ ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, *Adversus Jovinianum* I.5, PL 23, 228.

επιθυμίας να αναλώσει την εξωτερική ενδυμασία της ψυχής μας, το δερμάτινο χιτώνα της. Αν κάποιος συναντήσει την πυρκαγιά του έρωτα, ας την υπερπηδήσει κι ας την προσπεράσει και να μη διατηρεί την ψεύτικη επιθυμία στα δεσμά των λογισμών. Ο νέος να μην προσέχει υπερβολικά τη σωματική ομορφιά της πόρνης, αλλά και η κοπέλα να μη σηκώνει τα μάτια της στο πρόσωπο κάποιου νέου, γιατί αν κοιτάξει με επιμονή θα αιχμαλωτιστεί και θα ερωτευτεί. Ακόμα και στις τυχαίες συναντήσεις να σκεπάζεται με το πέπλο, για να μην εκτίθεται σε πληγές που, είτε μόνη της θα προκαλέσει είτε οι άλλοι θα της προκαλέσουν. Γιατί βέβαια και στις δύο περιπτώσεις, αυτή θα πληγωθεί. Βέβαια, λέει ο ιερός πατέρας, το ότι είδε, δεν είναι αμαρτία, αλλά πρέπει να προσέξουμε να μη γίνει η αιτία της αμαρτίας. Το σαρκικό μάτι είδε, αλλά η σεμνότητα του νου ας συγκρατήσει τα μάτια της καρδιάς. Ο Κύριος είπε: όποιος κοιτάξει γυναίκα με σκοπό την επιθυμία, ήδη μείχυνσε μ' αυτήν μέσα στην καρδιά του. Δεν είπε: όποιος κοιτάξει, μείχυνσε, αλλά: όποιος κοιτάζει, με σκοπό την επιθυμία. Δεν περιόρισε την όραση, αλλά εξέτασε τη διάθεση. Βλέπουμε λοιπόν περισσότερο με την ψυχή παρά με το σώμα. Άρα πρωταίτια του φταιξίματος είναι η ψυχή. Συνεπώς η σάρκα είναι αθώα, μόνο που τις περισσότερες φορές είναι υπηρέτρια της αμαρτίας. Γι' αυτό, ας μη μας νικά η επιθυμία της ομορφιάς κι ας διαπεράσει κανείς τη φωτιά της εφηβείας και την ερωτική φλόγα της νεανικής ηλικίας¹².

Σε όλες αυτές τις παραινέσεις μπορεί να διακρίνει κανείς πως ο Αμβρόσιος προσπαθεί να προστατέψει τους νέους από τη σεξουαλική επιθυμία και την ακολασία και κυρίως τις νεαρές κοπέλες από ερωτικές απογοητεύσεις που προκαλούν πόνο. Παρά ταύτα, πιστεύει πως αν η Εύα, δηλαδή η αίσθηση της πρώτης γυναίκας, είχε αναμμένες τις λαμπάδες της, ουδέποτε θα μας είχε εμπλέξει στις συνέπειες της παραβάσεώς της, ούτε και η ίδια θα είχε εκπέσει από την αθανασία της αρετής¹³. αφού πρώτη η γυναίκα εξαπατήθηκε και κατόπιν η ίδια δέλεασε τον άνδρα (*Α' Τιμ* 2, 14). Αν και ο άνδρας δημιουργήθηκε εκτός του παραδείσου, δηλαδή σε κατώτερο τόπο, ευρίσκεται καλύτερος, κι εκείνη που δημιουργήθηκε σε τόπο καλύτερο, στον παράδεισο, αποδεικνύεται κατώτερη¹⁴.

Ο Αμβρόσιος συνδέει τη σεξουαλικότητα, την αμαρτία και τη σωτηρία με τη σεξουαλική αγνότητα, υποστηρίζοντας ότι ο Ιησούς απέφυγε την κοινή διαβίβαση των ανθρωπίνων αμαρτιών μέσω της σεξουαλικής επαφής λόγω της παρθενικής του

¹² AMBROSIOΣ ΜΕΔΙΟΛΑΝΩΝ, *De Paenitentia* 1, 14, 68-76, Φ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ, *Χριστιανοί Λατίνοι, Α'*, Θεσσαλονίκη 2011, 303-309.

¹³ AMBROSIOΣ ΜΕΔΙΟΛΑΝΩΝ, *De paradiso*, 2, 11: "nam si Eua, hoc est sensus primae mulieris accensas habuisset faces, numquam praeuarcationis suae nos crinibus implicasset neque ex illa uirtutis immortalitate cecidisset".

¹⁴ AMBROSIOΣ ΜΕΔΙΟΛΑΝΩΝ, *De paradiso*, 4, 24-25: "quo loci illud aduerte quia extra paradisum uir factus est et mulier intra paradisum, ut aduertas quod non loci, non generis nobilitate, sed uirtute unusquisque gratiam sibi comparat. denique extra paradisum factus, hoc est in inferiore loco uir melior inuenitur et illa quae in meliore loco hoc est in paradiso facta est inferior repperitur; mulier enim prior decepta est et uirum ipsa decepit. unde apostolus Petrus subiectas fortiori uas mulieres sanctas uiris suis uelut dominis oboedire memorauit. et Paulus ait quia Adam non est seductus, mulier autem seducta in praeuarcatione fuit. deinde contuendum quia nemo debet sibi facile praesumere. nam ecce illa quae in adiumentum facta est uiro praesidio uirili indiget, quia uir caput est mulieris, ille autem qui adiumentum uxoris habiturum se esse credebat lapsus est per uxorem... ergo positus est in paradiso uir, facta est in paradiso mulier. sed etiam tunc priusquam a serpente mulier deciperetur, habuit uiri gratiam, quoniam de uiro sumpta est, licet hoc sacramentum magnum sit, sicut apostolus dixit, et ideo causam uitae ex eo traxit. ideo que de uiro tantum scriptura dixit quia posuit eum in paradiso operari et custodire".

σύλληψης, ακριβώς όπως η Παναγία απέφευγε την αμαρτία μέσω της διατήρησης της παρθενίας¹⁵.

Την υπεροχή του άνδρα έναντι της γυναίκας, όχι σύμφωνα με τη φύση αλλά κατά την αιτία και το λόγο της ύπαρξής της, υποστηρίζει και ο Αμβροσιαστής (ψευδο-Αμβρόσιος). Αυτός όμως οδηγείται σε μία ανθρωπολογική και σωτηριολογική ακρότητα, αφού υποστηρίζει ευθέως ότι η γυναίκα δεν είναι πλασμένη κατ' εικόνα Θεού¹⁶.

Για τον Αυγουστίνο η επιθυμία της σάρκας (*concupiscentia carnis*) αποτελεί συνέπεια της πτώσεως, μη δυνάμενη να ελεγχθεί από τον ανθρώπινο νου. Επιπλέον, η σεξουαλική επιθυμία δε συνιστά αγαθό στοιχείο του γάμου, αφού δόθηκε ως τιμωρία, εξαιτίας της παρακοής των πρωτοπλάστων. Μάλιστα, διά του προπατορικού αμαρτήματος όλα τα ανθρώπινα όντα βρίσκονται υπό την εξουσία του διαβόλου, αφού όλα γεννήθηκαν ως συνέπεια της σεξουαλικής επιθυμίας. Στην πραγματικότητα, η ένωση των δύο φύλων είναι άμεμπτη μόνο για λόγους τεκνοποίησης¹⁷. Μολονότι ο Αυγουστίνος υπερασπίζεται το θεσμό του γάμου, εντούτοις η σαρκική ένωση των συζύγων, όχι για λόγους τεκνοποίησης αλλά για την ευχαρίστησή τους, ανήκει στα συγγνωστά αμαρτήματα. Τις θεωρούσε αναγκαίο κακό, αμαρτωλές και ντροπιαστικές ακόμα κι εκείνες που είχαν στόχο την τεκνογονία. Τα παντρεμένα ζευγάρια οφείλουν σεξουαλική πίστη και προτεραιότητά τους θα πρέπει να είναι πάντα η απόκτηση παιδιών καθώς και να προφυλάσσει ο ένας τον άλλον από τις αδυναμίες της σάρκας, ώστε να αποφεύγονται οι παράνομες συνουσίες. Όποιος προβεί σε γάμο όχι για τη γέννηση παιδιών αλλά για την ικανοποίηση των σαρκικών επιθυμιών, καθοδηγείται από το σατανά¹⁸.

Ο Αυγουστίνος παραθέτει ένα παράδειγμα, συγκρίνοντας την ανάγκη της τροφής με τη σεξουαλική επαφή. Όπως τα τρόφιμα, λέει, συντηρούν τον άνθρωπο, έτσι και η σεξουαλική επαφή “συντηρεί” την ανθρώπινη φυλή. Όπως τα τρόφιμα είναι η απόλαυση της κοιλιάς έτσι και η σεξουαλική επαφή είναι απόλαυση της σάρκας. Όμως ο άνθρωπος δεν πρέπει να καταφεύγει σε υπερβολές λόγω αυξημένων ορέξεων αν δεν έχει ανάγκη την τροφή και αν δεν έχει σκοπό να δημιουργήσει οικογένεια. Είναι καλύτερα κάποιος να μείνει νηστικός, παρά να φάει απαγορευμένες τροφές. Επίσης, είναι καλύτερα να παραμείνει άκληρος από το να αναζητήσει μια οικογένεια μέσα από την παράνομη σεξουαλική επαφή.

Στο πρώτο βιβλίο *De Nuptiis et Concupiscentia* ο ιερός Αυγουστίνος αναφέρεται στη σεξουαλική επιθυμία ως αμαρτία. Ισχυρίζεται πως ο διάβολος είναι αυτός που ωθεί τους ανθρώπους στη σαρκική επιθυμία, ενώ οι σαρκικές σχέσεις μέσα στο γάμο θα πρέπει να υπάρχουν μόνο για την αναπαραγωγή και την απόκτηση των παιδιών. Αν όμως από αυτή την επαφή γεννηθούν παιδιά, τα οποία δεν είναι επιθυμητά από το ζευγάρι και η συμπεριφορά απέναντι στα παιδιά δεν υποδηλώνει αγάπη αλλά μίσος και άρνηση ανατροφής τους τότε όλο αυτό αποκαλύπτει την

¹⁵ D.G.HUNTER, *Marriage, Celibacy, and Heresy in Ancient Christianity: The Jovinianist Controversy*, Oxford University Press 2007, 202.

¹⁶ AMBROSIASTER, *Ad Corinthios I*, 11, 10, H. J. VOGELS, CSEL 81/2, Vindobonae 1968, 122: “mulier ergo idcirco debet velare caput, quia non est imago dei, sed ut ostendatur subiecta”. AMBROSIASTER, *Ad Corinthios I*, 14, 34, ό.π., 163: “si enim imago dei vir est, non femina, et viro subiecta est lege naturae”. Βλ. επίσης Φ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ, “Τα Υπομνήματα του Αμβροσιαστή στις δύο προς Κορινθίους επιστολές του Απ. Παύλου”, *Πτυχές της Ορθόδοξης δυτικής εμπειρίας. Θεολογία – Γραμματεία - Πνευματικότητα*, Θεσσαλονίκη 2010, 93-104.

¹⁷ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ ΙΠΠΩΝΟΣ, *Sermo 351*, 3.5, Φ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ, *Χριστιανοί Λατίνοι, Α'*, 475. ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ ΙΠΠΩΝΟΣ, *De bono coniugali*, 6. Βλ. και τη μελέτη D. G. HUNTER, “Augustine and the making of Marriage in Roman North Africa”, *J ECS* 11:1 (2003), 63–85.

¹⁸ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ ΙΠΠΩΝΟΣ, *De Bono Coniugali*, 6.

αμαρτία που είχαν ασκήσει στο σκοτάδι και τώρα αποκαλύπτεται στο φως της μέρας. Η ξεκάθαρη σκληρότητα αποδοκιμάζει την κρυφή αμαρτία και μερικές φορές η σκληρότητα της λαγνείας καταφεύγει σε ακραίες πράξεις όπως είναι η χρήση φαρμάκων, για να αποφευχθεί η εγκυμοσύνη ή ακόμα και η θανάτωση της ζωής μέσα στη μήτρα πριν ακόμα γεννηθεί. Αν σε μια τέτοια περίπτωση δεν υπάρχει αντίδραση και το ζευγάρι χαρακτηρίζεται από ακολασία τότε η γυναίκα θεωρείται πόρνη και ο άνδρας μοιχός¹⁹. Ο Αυγουστίνος μάλιστα θεωρούσε το θάνατο του Αδεοδάτου -θνητό καρπό της παράνομης σχέσης του- τιμωρία.

Η εγκράτεια λοιπόν είναι καλύτερη από το γάμο, αλλά ο γάμος είναι καλύτερος από την πορνεία. Η σαρκική λαγνεία ωστόσο δεν πρέπει να αποδίδεται στο γάμο, αλλά μόνο να γίνεται ανεκτή μέσα σε αυτόν. Δεν αποτελεί κάποιο αγαθό που προκύπτει από την ουσία του γάμου, αλλά ένα κακό που προέκυψε από το προπατορικό αμάρτημα²⁰. Μόνο η Παναγία συνέλαβε χωρίς λαγνεία. Γι' αυτό και, κατά την ενανθρώπιση, ο Κύριος γεννήθηκε χωρίς αμαρτία²¹.

Δεν υπάρχει γάμος χωρίς σωματική και σεξουαλική επαφή, αλλά επίσης δεν υπάρχει και σεξουαλική σχέση χωρίς ντροπή. Στον παράδεισο, αν δεν είχε προηγηθεί η αμαρτία, δε θα μπορούσε φυσικά να υπάρξει αναπαραγωγή των γενεών χωρίς την ένωση των δύο φύλων. Τότε, όμως, η σεξουαλική αυτή ένωση θα γινόταν ως μια ήσυχη συνένωση των μελών και όχι ως μια σφοδρή επιθυμία της σάρκας που θα προκαλούσε τη ντροπή²².

Παρόμοιες με του Αυγουστίνου είναι και οι απόψεις του Γρηγορίου Μέγα του Διαλόγου, ο οποίος υποστηρίζει ότι, από μόνη της -και άρα ως αυτοσκοπός-, η ευχαρίστηση που βιώνει ο άνθρωπος κατά τη σεξουαλική πράξη αποτελεί αμαρτία, η οποία όμως μετριάζεται εντός του γάμου και πάντα με σκοπό την τεκνοποίηση. Στη σκέψη του πρωτεύει το ασκητικό πνεύμα, ο νους Χριστού και η κατά Χριστόν ευχαρίστηση του ανθρώπου, απαλλαγμένη από καθετί που τον απομακρύνει απ' αυτή τη θεώρηση²³.

2. Μέση και Ύστερη εποχή (1000-1500 μ.Χ.)

Οι γνώσεις μας για τη σεξουαλική ζωή των ζευγαριών, ειδικά μετά το έτος 1000, προέρχονται κατά βάση από τα θεολογικά συγγράμματα, τα εξομολογητάρια, τις εγκυκλίους και τις συνοδικές παραινέσεις. Για παράδειγμα, διατάξεις του 7ου αιώνα για τα κωλύματα της ιεροσύνης, ως προς την αγνότητα, που είχαν στο μεταξύ ατονήσει, επαναφέρονται με διατάγματα του Πάπα Λέοντα ΙΧ (11ος αι.).

Ευχάριστο διάλειμμα σε αυτή την εποχή των διώξεων του αγνού έρωτα και της σεξουαλικής συνένωσης αποτελούν οι συναρπαστικές ερωτικές επιστολές μεταξύ της δεκαπεντάχρονης Ελοΐζας και του δασκάλου της Πέτρου Αβελάρδου (1079-1142). Η πνευματική επαφή μεταξύ δασκάλου και μαθήτριας δεν άργησε να εξελιχθεί σε σαρκική κι ένας μεγάλος έρωτας άνθισε κρυφά στο σπίτι του εφημέριου θείου της

¹⁹ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ ΙΠΠΩΝΟΣ, *De Nuptiis et Concupiscentia* 1, 1-15.

²⁰ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ ΙΠΠΩΝΟΣ, *De Nuptiis et Concupiscentia* 1, 1-17.

²¹ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ ΙΠΠΩΝΟΣ, *De Nuptiis et Concupiscentia* 1, 1-24.

²² ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ ΙΠΠΩΝΟΣ, *De Nuptiis et Concupiscentia* 2, 2-22.

²³ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΜΕΓΑΣ, *Homiliae in Evangelia* 1.8.3· 2.30.1-2, PL 76, 1105· 1220-1221. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Moralia in Iob* 9.36.58· 9.53.80, CCL 143, 498-499· 512 και 15.15.19, CCL 143A, 760. Περισσότερα βλ. C. STRAW, *Gregory the Great: Perfection in Imperfection*, University of California Press 1988, 118 εξ.

Φυλμπέρ. Όπως ο ίδιος ο φιλόσοφος γράφει: “ενωθήκαμε κάτω από την ίδια στέγη... Με την πρόφαση πως μελετούμε, περνούσαμε ώρες ολόκληρες μέσα στη γλύκα του έρωτα... Τα φιλιά μας ήσαν περισσότερα από τα λόγια μας... Τα χέρια μου πιο πολύ ζητούσαν την αγκαλιά της παρά τα βιβλία... Ο έρωσ γέμιζε τα βλέμματά μας”.

Η ρομαντική όμως ιστορία παίρνει επικίνδυνες διαστάσεις, όταν στα σπλάχνα της μικρής μαθήτριας αρχίζει να μεγαλώνει ο καρπός του έρωτά τους. Η Ελοΐζα φέρνει στον κόσμο τον Πέτρο-Αστρολάβο και ο Αβελάρδος θέλει να νομιμοποιήσει τη σχέση του μαζί της. Εκείνη τον εμποδίζει. Τελικά το ζευγάρι παντρεύεται, αλλά το μίσος και η εκδίκηση κυριεύσαν την καρδιά του Φυλμπέρ. Η Ελοΐζα καταλήγει σε μοναστήρι και ο Αβελάρδος ευνουχίζεται από πληρωμένους μπράβους του θείου της, διασύρεται ακρωτηριασμένος μπροστά στον κόσμο και αναγκάζεται να αποσυρθεί σε μοναστήρι²⁴.

Στο έργο του “Ηθικά ή Γνώθι σαυτόν” (*Ethica seu scito te ipsum*)²⁵ ο Αβελάρδος στέκεται στον όρο αμαρτία με ψυχαναλυτική διάθεση και βοήθησε στη μεταβολή της τιμωρού στάσης απέναντι στην αμαρτία, δίνοντας περισσότερη σημασία στον άνθρωπο και στην πρόθεσή του να μετανοήσει. Όπως γράφει: “η μεταμέλεια της καρδιάς εξαλείφει το αμάρτημα, δηλαδή την περιφρόνηση προς τον Θεό ή τη σύμφωνη γνώμη για το κακό. Γιατί το έλεος του Θεού, που εμπνέει αυτή τη μεταμέλεια, δε συμβιβάζεται με το αμάρτημα”. Η διδασκαλία του ανησύχησε την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και με τη συνδρομή του αντιπάλου του, Βερνάρδου του Κλαιρβώ, τον καταδίκασε ως επικίνδυνο αιρετικό. Ψυχικό ράκος ο Αβελάρδος καταφεύγει στο μοναστήρι του Κλουνύ, όπου αφήνει την τελευταία του πνοή. Η Ελοΐζα, πριν κι εκείνη κλείσει τα μάτια της, ζήτησε να ταφεί δίπλα στον άνδρα της, που τόσο αγάπησε.

Τον 12ο αιώνα ο Πέτρος Λομβαρδός και ο ιδρυτής του Κανονικού Δικαίου Γρατιανός προειδοποιούσαν τους χριστιανούς ότι το Άγιο Πνεύμα θα εγκαταλείψει το συζυγικό δώμα, όταν συνευρίσκεται ένα ζευγάρι, ακόμα και με σκοπό την τεκνοποίηση. Η σεξουαλική εγκράτεια συστηνόταν στους πιστούς από την Εκκλησία κατά τη διάρκεια των αγίων ημερών καθώς και τις ημέρες: Πέμπτη προς τιμήν της σύλληψης του Χριστού, Παρασκευή για να τιμήσουν τη σταύρωση, Σάββατο προς τιμήν της Θεοτόκου, Κυριακή για να τιμήσουν την ανάσταση του Χριστού και Δευτέρα προς τιμήν των ψυχών των κεκοιμημένων. Ως εκ τούτου παρέμεναν ελεύθερες μόνο η Τρίτη και η Τετάρτη για συνένωση των ζευγαριών²⁶.

Η ηδονή καταδικάζεται αυστηρά από την Εκκλησία και τον 13ο αιώνα ο Θωμάς Ακινάτης εξαπολύει τα βέλη του για να την πολεμήσει. Υπάρχει όμως τέτοια πληθώρα αντιλήψεων για την ηδονή, για το αν επιτρέπεται ή όχι, που νομίζουμε ότι σήμερα όλα αυτά μοιάζουν εξωπραγματικά, όπως λόγου χάρη η συζήτηση για το αν διαθέτει η γυναίκα σπέρμα.

Παρά ταύτα, υπήρξε θετική η συμβολή του Ούγου του Αγίου Βίκτωρος (1096-1141) και του Θωμά Ακινάτη (1225-1274), οι οποίοι συνέλαβαν το γάμο από την άποψη της αγάπης και της τρυφερότητας που σχετίζεται με τη σεξουαλικότητα και τη φιλία. Δυστυχώς, η προσπάθεια αυτή δεν ακολουθήθηκε. Αυτό βέβαια θα σήμαινε ριζική αμφισβήτηση ολόκληρης της κοινωνικής και εκκλησιαστικής δομής, που, στηριζόμενη σε μια άκαμπτη ιεραρχία, ήθελε τον άνδρα ανώτερο από τη γυναίκα και

²⁴ Ε. ΖΙΑΣΟΝ, *Ελοΐζα και Αβελάρδος*, μετφρ. – σχόλια Γ. Μ. Καλιόρης, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1998. É. Gilson, *History of Christian Philosophy in the Middle Ages*, New York 1955, 153- 163. K. PENT, *The Passion of Peter Abelard*, http://www.academia.edu/869964/The_Passion_of_Peter_Abelard (προσπελάστηκε 19-1-2015).

²⁵ PL 178, 633-678.

²⁶ N. MARTELLA, *Sesso e Affini*, ό.π., 162-163.

τον εκκλησιαστικό, άγαμο και παρθένο, ανώτερο από τον παντρεμένο και ανεξέλεγκτο άνθρωπο που ζει στον κόσμο²⁷.

Χαρακτηριστικό της περιόδου ήταν η ακόλαστη σεξουαλική ζωή κυρίως των ανώτερων τάξεων. Η γυμνότητα και η πορνεία δεν υπόκειντο σε απαγορεύσεις και επικρατούσε στη φεουδαρχική κοινωνία το “*Jus primae noctis*”, δηλαδή το δικαίωμα του ευγενή να διακορεύει τις συζύγους των υπηκόων του²⁸, το οποίο μαρτυρείται σε λογοτεχνικά κείμενα του 13ου και 14ου αιώνα αλλά και σε νομικά κείμενα²⁹.

Αυτή την εποχή πολλές γυναίκες κατηγορήθηκαν ότι είχαν έρθει σε επαφή με το διάβολο, αφού ο σατανάς θεωρήθηκε η άμεση πηγή έμπνευσης για κάθε είδους ερωτικό όνειρο. Όποιος έκανε αυτού του είδους τις σκέψεις στη διάρκεια του ύπνου, έπρεπε στη συνέχεια να μετανοήσει, γιατί ήταν σαν να έχει υποπέσει σε αμαρτία.

Συμπερασματικά, θα παρατηρούσε κανείς πως, πέρα από τις όποιες επί του θέματος ακρότητες και τη νομική του αντίληψη, οι διδαχές των πατέρων της Δύσης εμμένουν στην ασκητική και ποιμαντική αντιμετώπιση του ζητήματος με σωτηριολογική προοπτική. Προσπαθούν να εξαλείψουν τα ανθρώπινα πάθη, να διασφαλίσουν την αποφυγή της πορνείας, την αταξία και την ταραχή της ψυχής από τη γέννηση της επιθυμίας μέχρι και τον κορεσμό της. Γνωρίζουν ότι τα πάθη καταστρέφουν τις αρετές, γεννούν στην ψυχή πονηρές διαθέσεις, την αμέλεια για προσευχή, τη φιλαυτία, την αναισθησία, την προσκόλληση στον κόσμο και την απελπισία. Προκαλούν τη νάρκωση του νου και επιβαρύνουν την ψυχή, ασκώντας στον άνθρωπο πραγματική τυραννία, εξαιτίας της ισχύος τους και της εκπληκτικής ταχύτητας της δράσης του δαίμονα, ιδίως στην περίπτωση της λαγνείας, που προτρέπει στην πορνεία.

Στη μετά το σχίσμα περίοδο επικρατεί στη Δύση ένα φοβικό σύνδρομο γύρω από τον έρωτα και τη σεξουαλικότητα, το οποίο γεννιέται κατ' αποκλειστικότητα μέσα στα εκκλησιαστικά περιβάλλοντα που, σημειωτέον, ευθύνονται για τη θρησκευτικοποίηση του χριστιανισμού. Η απολυτοποίηση των αυστηρών τάσεων της προγενέστερης εκκλησιαστικής παράδοσης με τα ενοχικά συμπλέγματα, την καταδίκη της σάρκας αλλά και την υποτίμηση του γυναικείου φύλου ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό και για τις ανάλογες τάσεις, που καθ' επίδρασιν, αναπτύχθηκαν και στον ορθόδοξο ανατολικό χριστιανισμό.

²⁷ E. FUCHS, *Desiderio e tenerezza*, ό.π., 128, 132.

²⁸ Η παρθενοφορία ήταν ο φόρος που πλήρωναν οι υποτελείς κόρες για το δικαίωμα του γάμου τους. Δεν γνωρίζουμε κατά πόσο οι βυζαντινοί άρχοντες έκαναν χρήση “του δικαίωματος της πρώτης νύχτας”. Σε δημοσίευσή του ο N. A. BEHΣ, “Υπήρχε *jus primae noctis* παρά Βυζαντινούς”, *Byzantinische Zeitschrift* 21:1 (1912), 169–186, αρνείται κατηγορηματικά τη χρήση του δικαίωματος από τους βυζαντινούς, αλλά χωρίς να μας παραθέτει στοιχεία για τους ισχυρισμούς του.

²⁹ Αυτός ο νόμος επιβλήθηκε από τους Οθωμανούς ηγεμόνες και εφαρμόστηκε ευρέως σε χώρες υπό την οθωμανική κυριαρχία μέχρι και τα τέλη του 19ου αιώνα.